

Inklusion i
folkeskolen 2013

VIDENSGRUNDLAG
FOR LEDELSESOMRÅDER
**6. LOKAL-
SAMFUNDET**

1

Børn og unge lever deres liv på tværs af livssammenhænge i lokalsamfundet.

I et børne- og ungeperspektiv er skolen kun én blandt flere sociale arenaer, hvor børn og unge lever deres liv. Det betyder, at børn og unge lever deres liv på tværs af en række lokale sociale arenaer, hvor de deltager med forskellige forudsætninger, interesser og motiver. Vigtige sociale areaner i lokalsamfundet er familien, dagtilbud, skolen, fritidsinstitutioner, naboskaber, venne- og kammeratskabsgrupper, boligkvarterer, nærmiljøet med butikker, centre, torve, parker og andre offentlige rum. Disse sociale arenaer er således vigtige væresteder og læresteder for alle børn og unge.

Sociale arenaer danner samtidig rammen for børns og unges praksisfællesskaber, hvor der gennem deltagelsen udvikles en række kompetencer, som er nødvendige for at mestre hverdagslivet, så det giver mening for det enkelte individ. Det er imidlertid meget forskelligt, hvilke sociale arenaer børn og unge har adgang til, og hvilken betydning de har for det enkelte individs udvikling, læring og trivsel.

Nogle børn har adgang til mange forskellige sociale arenaer, hvor de får mulighed for at afprøve sig selv i forskellige roller og positioner og således udvikler anerkendte kompetencer og positive selvbilleder. Andre børn har adgang til færre, men formår at bruge dem i et positivt samspil og opnår social anerkendelse for deres bidrag. Atter andre børn deltager kun i få arenaer, fordi de møder sociale og kulturelle barrierer i mødet med andre børn og professionelle. Og endelig er der børn og unge, som bliver genstand for stigmatisering og eksklusion, og som mødes med negative forventninger på de sociale arenaer, de har adgang til. Resultatet kan være, at der grundlægges en afvigerkarriere, fordi de ikke har fået mulighed for at tilegne sig de sociale kompetencer eller forstår de kulturelle koder, der gælder for deltagelsen i alle typer af fællesskaber.

Børn og unge lever deres liv på tværs af disse sociale arenaer, og de udvikler meget forskellige livserfaringer med deres deltagelse. Det er derfor helt afgørende, at skolen i sin undervisning og øvrige aktiviteter er i stand til at inddrage og bygge videre på elevernes deltagelseserfaringer i forskellige sociale sammenhænge uden for skolen.

Især er det afgørende, at skolens læringssyn også knytter an til børns og unges læring i uformelle praksisfællesskaber, som det leves i familien og fritiden blandt kammerater og venner. Elevernes faglige præstationer i skolen sker således i et samspil med den uformelle læring i forskellige praksisfællesskaber, og pædagogikken i en inkluderende skole må derfor have dette samspil for øje i forhold til den enkelte elev og i forhold til klassefællesskabet. Det gælder således om at have indsigt i og viden om, hvordan samspillet opleves af den enkelte elev.

(1) Madsen, Bent (2005): Socialpædagogik – inklusion og integration i det moderne samfund. Hans Reitzels Forlag.

2

Børns vanskeligheder er vanskeligheder i flere sociale sammenhænge.

Dette samspil på tværs af forskellige livssammenhænge udgør et væsentligt perspektiv, når det gælder om at tilrettelægge læringsmiljøer, der sigter mod øget inklusion. Hvordan dette samspil fungerer for den enkelte elev er belyst i et forskningsprojekt, der har undersøgt, hvordan børns betingelser for deltagelse formes af forældre, SFO, i skolens almenundervisning og specialundervisning samt blandt kammerater. Her analyseres en række barrierer for konkrete elevers deltagelse.

(2) Larsen, Maja Røn (2011): Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse. I: Højholt, C. (red.): Børn i vanskeligheder – samarbejde på tværs. Dansk Psykologisk Forlag.

3

Sociale ansvar i familie, skole og fritid - børn lærer ikke at stille sig til rådighed i hinandens fællesskaber.

Udviser børn ansvarlighed over for andre børn? Hvem og hvordan lærer nutidens børn at føle ansvar over for et fællesskab? Og er der forskel på, hvad børn lærer om ansvar i skolen, i den organiserede fritid og hjemme i familien?

Det er nogle af de spørgsmål, denne rapport søger at besvare. Resultaterne er baseret på deltagerobservation i skole- og fritidsliv samt på kvalitative interview med 11-12-årige børn, deres forældre, deres lærere samt udvalgte voksne fra børnenes fritidsaktiviteter.

På trods af, at der både blandt forældre, i skolen og i samfundet i øvrigt i stigende grad sættes fokus på det civile samfunds sociale betydning, peger rapporten på, at der i praksis ikke i nævneværdigt omfang stilles krav til børn om at stille sig socialt til rådighed for børn, der befinder sig i udsatte positioner i fællesskabet. Socialt ansvar udøves kun, hvis børnene selv har lyst.

Derudover bekræfter rapporten i lighed med andre undersøgelser på området, at skolen og de sociale fællesskaber i skolen spiller en afgørende rolle for børnenes sociale trivsel. Fællesskaber og vennegrupper grundlægges i skolen, og de videreføres i udstrakt grad i fritiden, men i fritidsinstitutioner, hvor der arbejdes med børnenes indbyrdes relationer, kan der skabes muligheder for deltagelse i nye fællesskaber.

(3) Betingelser for børns sociale ansvar. SFI 2002
www.sfi.dk/resultater-4726.aspx?Action=1&NewsId=850&PID=9422

4

Systematisk fokus på alle børn på tværs af dagtilbud, skole og SFO - en god vej til inkluderende læringsfællesskaber.

Rapporten beskriver og analyserer et projekt, som blev igangsat i 2009 i et samarbejde mellem Ishøj Kommune og EVA. Projektet handler om at reducere barrierer for uddannelse ved at udvikle og evaluere indsatser i dagtilbud, skole og SFO. Indsatserne sigter mod, at alle børn deltager i de formelle og uformelle læringsfællesskaber, der giver dem mulighed for at udvikle sig og lære.

Rapporten viser, at projektets aktiviteter generelt har medført en større opmærksomhed på at arbejde systematisk med alle børn. Den systematiske tilgang har været et centralt element i en række af de aktiviteter, der er udviklet og afprøvet i projektførelsen. Det gælder fx trivselssamtaler, aktiviteter i skolen, som er gennemført i en til en-relationer med læreren eller i smågrupper, og interview med børnene i SFO'en. Intentionen med det systematiske fokus på alle børn har været at sikre, at også de børn som ikke fordrer så meget opmærksomhed i hverdagen, bliver hørt og tilgodeset. En del af projektet har derfor omfattet systematisk registrering af, om alle børn har deltaget i aktiviteterne. Medarbejdernes vurderinger tyder på, at det med de systematiske metoder er lykkedes at skærpe opmærksomheden på alle børn i børnegruppen – ikke mindst de stille børn, som tidligere risikerede at blive overset.

(4) Alle børns deltagelse i læringsfællesskaber - model for systematisk udvikling og evaluering af lokale indsatser i dagtilbud, skole og SFO. Danmarks Evalueringsinstitut 2012

www.eva.dk/projekter/2009/indsatser-mod-negativ-social-arv/analyser-af-indsatser/alle-borns-deltagelse-i-laeringsfaelllesskaber-rapport

5

Lokalmiljøet kan være utrygt at færdes i – men skaber tilhørsforhold.

I et udviklingsprojekt i Århus Kommune har NVIE kortlagt samspillet mellem 7. klasseelevernes deltagelse i skolen, fritidsinstitutionen og nærmiljøet. For hver af deltagelsesarenaerne har der været fokus på elevernes sociale kompetencer, inklusions- og eksklusionsprocesser, mulighederne for positionsskift fra arena til arena, samt betydningen for identitetsdannelse.

Undersøgelsen, som bygger på en række interviews, observationer og visuelle narrativer (elevernes egne billedoptagelser) viser, at der er stor forskel på den sociale og faglige læring for de enkelte elever i forskellige arenaer. Derfor arbejdes der også med at koordinere overgangene mellem arenaskift, så den enkelte elev kan opleve større helhed og kontinuitet mellem skoleliv og hverdagsliv.

Når det gælder elevernes oplevelser med tilholdssteder og deltagelse i nærmiljøet giver flere udtryk for, at det kan være et utrygt og endog farligt sted at være. Flere elever oplever mobning og trusler, hvilket betyder, at de finder strategier for deltagelse andre steder, fx derhjemme. Samtidig gives udtryk for, at det er meget vigtigt at opleve et tilhørsforhold til bestemte steder (fx boligkarreen og butikscentret) med venner og kammerater.

Kortlægningen viser, at elevernes betingelser for læring i skolen i høj grad influeres af deres øvrige sociale liv i nærmiljøet.

(5) Inklusionens didaktik – statusrapport om inkluderende læringsmiljøer, Århus Kommune og NVIE 2008

ucsyd.dk/fileadmin/user_upload/viden_udvikling/NVIE/rapporter/Inklusionens%20didaktik%20apr.08.pdf

6

Forældre og børn oplever mobning i lokalmiljøet – men henter også værdifuld støtte til et vanskeligt liv.

I dette forskningsprojekt er der bl.a. gennemført interviews med 16 forældre, hvis børn befinder sig enten på vej fra almenområdet til specialområdet eller på vej fra specialområdet til almenområdet. I rapporten gives indsigt i, hvordan forældrene har oplevet samarbejdet med professionelle, og hvilken betydning disse processer har haft for familiernes hverdagsliv.

Selv om projektet ikke på forhånd havde formuleret 'lokalsamfundet' som en faktor af betydning for oplevelsen af inklusion, så blev relationer i lokalsamfundet bragt på bane af flere af forældrene i løbet af interviewene. Uopfordret inddrager flere forældre forhold i lokalsamfundet, som har haft en negativ indflydelse på familiens liv. Der nævnes således flere eksempler på, at der finder mobning sted af både forældrene selv og deres børn, når de færdes i det lokale miljø. For nogle børn har det betydet, at de er blevet mobbet på vej til og fra fritidsaktiviteter, og at de ikke har været med i nærmiljøets kammeratskabsgrupper.

Til gengæld kan der mobiliseres værdifulde ressourcer i lokalmiljøet, når udsatte børn og unge tilknyttes voksenvenner eller kontaktpersoner. Undersøgelsen viser også, at det opleves som en vanskelig opgave for de professionelle at intervenere i eksklusionsmekanismer, der ligger uden for skolens regi.

(6) Man skal handle før mælken bliver sur – en undersøgelse af betydningen af de professionelle indsat i krydsfeltet mellem almene og særlige behov. NVIE 2001

www.boerneungediplom.dk/filer/Fil174_rapport-final.pdf

7

Kan skoleledelsens samarbejde med eksterne aktører forbedre elevernes præstationer og trivsel?

En vigtig del af skoleledernes arbejde består i at kunne samarbejde med en række eksterne aktører, som har betydning for elevernes læring og trivsel samt lærerens trivsel.

Skolen er placeret i et lokalsamfund, som på den ene side repræsenterer ressourcer og muligheder, idet skolelederen gennem disse samarbejdsrelationer kan hente støtte og viden i forhold til bestemte elever og forsøge at påvirke det lokalpolitiske miljø i retning af skolens interesser. På den anden side kan det lokalpolitiske miljø også byde på en række udfordringer og begrænsninger - dels på grund af krav udefra til skolelederen - dels fordi samarbejdet med eksterne aktører tager tid fra andre vigtige ledelsesopgaver.

Hvor meget skolelederen samarbejder med eksterne aktører, og hvor godt samarbejdet med disse parter er, kan således være afgørende i forhold til at udnytte de muligheder, der eksisterer i det lokale miljø. Hvis skolelederen er succesfuld i dette samarbejde og kan håndtere udfordringerne fra skolens lokalmiljø, kan dette give lærerne ro til at fokusere på undervisningen. Samtidig kan en skoleleder, som samarbejder omfattende og aktivt i forhold til lokalmiljøet også virke som en motivationsfaktor for både lærere og elever.

Internationale studier har vist, at skolelederes eksterne samarbejde kan bidrage til bedre elevpræstationer, fordi lederne får adgang til ressourcer, som er tilgængelige i det lokale miljø. Denne positive sammenhæng kan dog ikke bekræftes i den danske undersøgelse. Tværtimod findes en negativ sammenhæng mellem omfanget af eksternt samarbejde, der opleves som godt, og elevernes præstationer og lærernes trivsel.

Når der i undersøgelsen kan konstateres en negativ sammenhæng, kan det skyldes, at lederne netop opprioriterer det eksterne samarbejde med fx socialforvaltning, PPR, UU, SSP mv., fordi elevernes præstationer i forvejen er mangelfulde. Det er altså ikke i sig selv samarbejdet, der forårsager dårlige elevpræstationer. På skoler, hvor mange elever kommer fra udsatte familier, eller som har mange elever med særlige behov, kan der være god grund til at inddrage lokale samarbejdspartnere. Når omfanget af dette samarbejde også har en negativ indvirkning på lærertrivslen, kan det skyldes, at lederne bruger meget tid i netværk, som tager tid fra interne ledelsesopgaver.

(7) Ledelse, læring og trivsel i folkeskolerne. SFI 2011
www.sfi.dk/rapportoplysninger-4681.aspx?Action=1&NewsId=3243&PID=9267

8

Partnerskaber mellem skole og lokalområde.

Vision 2010 er en fremtidsvision for den danske folkeskole – udarbejdet af skolerådet og publiceret af Undervisningsministerier i 2000. I et særligt kapitel formuleres en række forhold i den samfundsmæssige udvikling, som gør det nødvendigt at danne partnerskaber mellem skole og lokalområde:

- Behovet for at rumme og håndtere de voksende forskelle i livsformer, livsværdier og etnisk baggrund, der udspiller sig i lokalområdet
- Nødvendigheden af at tage afsæt i børnenes og de unges forskellige forudsætninger, der omfatter forskelle i potentialer, erfaringer og kultur. Skolen må aktivt forholde sig til disse forudsætninger i en differentieret undervisning
- Behovet for at skabe læringsituationer, der er tæt på den virkelighed, som børn og unge lever i. Lokalsamfundet må betragtes som et potentiale og som den primære ramme for undervisning og læring
- Behovet for at se lokalsamfundets aktiviteter og tilbud som en helhed i børn og unges daglige liv, så der skabes en sammenhængende og meningsfuld hverdag for børnene
- Behovet for at bruge de ressourcer, der er i lokalsamfundet, herunder udvikling af netværk med andre institutioner, skoler og virksomheder.

(8) Skolen som videnshus – sammenhæng og partnerskab mellem skole og lokalområde. UVM 2000. pub.uvm.dk/2000/vision/4.htm

9

Inklusionskoordinatoren holder fokus på inkluderende indsatser i lokaldistriktet.

I alle Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsforvaltnings otte områder sidder en inklusionskoordinator, som tilbyder vejledning og sparring til pædagoger, lærere, ledere og øvrige medarbejdere i områdets institutioner og skoler.

Inklusionskoordinatoren kan hjælpe med et vejlednings- og sparringsforløb til at komme videre med det pædagogiske arbejde, hvis et barn eller en børnegruppe er i vanskeligheder og i risiko for at blive ekskluderet af fællesskabet?

Inklusionskoordinatorens særlige fokus er:

- At støtte de professionelle arbejde ved at vise nye veje og komme med konkrete forslag til praksis, så trivsel og relationer forbedres
- At øge deltagelsesmulighederne for alle børn gennem udvikling af fællesskabernes måde at være fællesskab på.

(9) Inklusionskoordinator – Københavns Kommune

